

ÅRSBERETNING

2023

VIBORG
MUSEUM

INDHOLD

- 01 / INDLEDNING (3)
- 02 / DOMKIRKEKVARTERET (4)
- 03 / DE FEM HALDER (6)
- 04 / HVOLRIS JERNALDERLANDSBY (7)
- 05 / E' BINDSTOUW (9)
- 06 / ØVRIGE FORMIDLINGSPROJEKTER (10)
- 07 / SKOLETJENESTEN (12)
- 08 / LOKALHISTORISKE ARKIVER (14)
- 09 / FORSKNING (15)
- 10 / ARKÆOLOGI (17)
- 11 / SAMLING (18)
- 12 / ORGANISATION (19)
- 13 / ØKONOMI (22)
- 14 / BESØGSTAL (23)
- 15 / KOMMUNIKATION (24)

INDLEDNING

Viborg Museum tager hele tiden nye skridt fremad. Museets store transformation fra den klassiske museumsinstitution på Hjultorvet til en moderne museumsattraktion med et hovedmuseum i Domkirkevarteret og hertil tre besøgssteder begynder for alvor at manifestere sig.

I 2023 påbegyndtes renoveringen af den tidligere Vestre Landsret. Håndværkerne gik i gang i september med at forandre en bygning, der oprindeligt blev etableret som domstol for over 100 år siden, til et moderne museum. Det kræver store indgreb at honorere nutidens krav til tilgængelighed, teknik og oplevelse. Og det er meget spændende nu at se planer på skærm og papir blive til nye rum i virkeligheden.

Det er samtidig spændende at følge udviklingen af det indhold, som de kommende gæster vil møde. Koblingen mellem på den ene side den nye museumsbygningens mange forandrede rum og på den anden side et detaljeret udstillingsdesign kræver præcision og overblik. Det samme gør selve produktionen af indholdet i udstillingerne. Vi er heldigt stillede med dygtige og kreative samarbejdspart-

ner, som har samme høje ambitionsniveau som os. For Viborg skal have et bymuseum, der er byen og byens historie værdigt.

Under sommerens Snapsting løftede vi sløret for, hvad bymuseet skal hedde: Museum Wibergis. Blandt mange mulige navne valgte vi et navn med en dyb rod i historien, et navn der peger ind i den fortælling, museet skal formidle, og ikke mindst et navn der skiller sig ud blandt museumsnavne.

I det hele taget var 2023 et år, der stod i byggeriets tegn. I forbindelse med museets magasin til museumsgenstande på Tagtækkervej etableredes en tilbygning, der nu rummer nye værksteder til arkæologisk fundbehandling. I den eksisterende bygning blev der desuden indrettet et værksted til konservering samt et formidlingsområde til frivillige, skoletjeneste mv. En vigtig milepæl i museets flytning fra Hjultorvet, hvor der hidtil havde været værkstedsfaciliteter.

På Hvolris Jernalderlandsby blev der også bygget. Efter et lynnedslag i et af jernalderhusene for nogle år siden stod et helt nyt jernalderhus klar i sommeren 2023. Dette til stor glæde for de mange skole-

børn, der hvert år får lov at opleve de helt særlige kvaliteter, som Hvolris byder på.

Året var desuden det første hele år med Viborg Museums nye besøgssted: Haldladen. De fem Halder blev indviet i 2022, og Viborg Museum har taget ansvar for kommunikation og formidling af området, og herunder adopteret Haldladen som et officielt besøgssted.

I det hele taget var 2023 endnu et godt år for Viborg Museum. Besøgstallet var højt, økonomien var fornuftig, og museets medarbejdere leverede igen en høj professionel indsats i en forandringsmættet tid.

Brian Wiborg
Museumschef

Viborg Museum er et statsanerkendt kulturhistorisk museum med ansvar for arkæologi og nyere tids historie i Viborg Kommune. Museet skal i henhold til museumsloven indsamle, registrere, bevare, forske og formidle ansvarsområdet. Viborg Museum ejes og drives af Viborg Kommune, hvorfor dets bestyrelse er Viborg Kommunes Kultur- og Fritidsudvalg. Viborg Museum driver besøgsstederne Haldladen på De fem Halder, Hvolris Jernalderlandsby og E' Bindstouw og udvikler et nyt bymuseum i Domkirkevarteret. Museets magasin til museumsgenstande findes på Tagtækkervej 9 i Viborg.

DOMKIRKEKVARTERET

DOMKIRKEKVARTERET

Viborg Museum indtager en vigtig rolle i udviklingen af Domkirkekvarteret. Det gælder naturligvis udviklingen af bymuseet Wibergis, men museet indgår også som en af de flere aktører, der udvikler det samlede område. Viborg Kommune har det overordnede ansvar og ansvaret for de konkrete byggeprojekter, mens Skovgaard Museet og Viborg Domkirke er de øvrige centrale aktører.

Viborg Museum tager ansvar for kommunikation og markedsføringsdelen af Domkirkekvarteret som turistattraktion. I nært samarbejde med de andre aktører blev der i 2023 udviklet en fælles grundfortælling om Domkirkekvarteret og en fælles visuel identitet. Det betyder, at Domkirkekvarteret, Wibergis og Skovgaard Museet har fået et familiært visuelt udtryk, som endda deles med De Fem Halder og Viborg Museum.

Vi nåede at få aktiveret den visuelle identitet i 2023 på nogle få platforme, og i de følgende år skal den for alvor bringes i spil i kommunikationen til kultur-turister i Viborg og resten af landet.

Viborg Kommune kunne i 2023 afsløre, at finansieringen af moderniseringen af det gamle rådhus og af byrummene i Domkirkekvarteret er på plads via meget generøse fondsbevillinger og kommunens egne midler. Processerne kunne derfor sættes i gang. Viborg Museum deltager som kommende bruger og driftsansvarlig af det gl. rådhus, hvor der skal indrettes besøgscenter og særudstillingslokaler (i samarbejde med Skovgaard Museet), og ikke mindst i forandringen af byrummene, hvor museets vision for byrumsformidling spiller en vigtig rolle.

Under Snapsting afsløredes bymuseets navn, Museum Wibergis, til et festligt event i Amtmandens Have med film, musik og samtaler på den lille scene. Og ikke mindst en specialdesignet drink med navnet – Wibergis. Borgmester Ulrik Wilbek var en af deltagerne i arrangementet, hvor museumschef Brian Wiborg var vært.

I forbindelse med afsløringen af navnet Wibergis udviklede Viborg Museum en drink samme navn i samarbejde med Peak 12.

MUSEUM WIBERGIS

I 2023 påbegyndtes renoveringen af den tidligere Vestre Landsret. Håndværkerne gik i gang i september med at forandre en bygning, der blev etableret som en appeldomstol for over 100 år siden, til et moderne museum. Det kræver store indgreb at honorere nutidens krav til tilgængelighed, teknik og oplevelse.

Der er samtidig spændende at følge udviklingen af det indhold, som de kommende gæster vil møde. Koblingen mellem de nye rum og udstillingsdesign kræver præcision og overblik, og produktionen af selve indholdet i udstillingerne ligeså. Vi er heldigt stillede med en dygtig organisation og dygtige og kreative samarbejdspartnere, som har samme høje ambitionsniveau som os.

Der er i årets løb arbejdet med lyddesign, grafik, genstande (herunder indlån), udstillingstekster og design af enkeltelementer i alle rum. Der er desuden nedsat et samlet team af samarbejdspartnere ifm. al produktion af visuelt indhold.

Brugerinddragelse finder sted i hele perioden. I 2023 blev der gennemført fire fokusgruppeinterviews vedr. udstillingsdesignet. Det skete som kvalitative interviews med en 4. og en 9. klasse, en bredt sammensat voksengruppe og endelig en gruppe mennesker med forskellige funktionsnedsættelser. Det gav anledning til flere justeringerne i designet

før den reelle produktion.

Brugerinddragelse sker også som oplæg og dialog med foreninger og virksomheder. I 2023 gennemførte museet 21 af sådanne arrangementer, hvoraf de fleste var rundvisninger for forskellige grupper i den kommende museumsbygning med dialog om det nye museum.

Under sommerens Snapsting løftede vi sløret for bymuseets navn: Museum Wibergis. Vi valgte et navn med en dyb rod i historien, et navn der peger ind i den fortælling, museet skal formidle, og et navn der skiller sig ud i mængden. Navnevalget afstedkom en længere debat i Viborg Stifts Folkeblad, da nogle anfægtede navnets grammatiske korrekthed. Andre argumenterede til gengæld for korrektheden. Kernen i debatten vedrørte synspunkter om, hvilken grammatisk tradition, der har forrang i denne forbindelse: Klassisk latin eller middelalderlatin. Museum Wibergis følger det sidste.

BYRUMSFORMIDLING

Viborg Museum har siden 2017 arbejdet intensivt med byrumsformidling. Lukningen af udstillingerne på det gamle museum på Hjulторvet gjorde, at museet i stedet søgte ud i byens rum for at formidle byens historie. Det er sket i en række forskellige formater. Byvandring er blevet et vigtigt formidlingsområde for museet, og andre formater er blevet testet gennem årene i forskellige projekter. Det gælder udstillinger i byens rum, udstillinger i lejede butiklokaler og i eksisterende butikker, animation i "kikkerter", lyttébænke og ikke mindst kombinationer af byvandring med andre oplevelser – quizzer og syng-med-arrangementer samt koncepter som Bryg & Brosten, Borge & Brunch og Bobler og Viborg.

I 2023 blev de mange gjorte erfaringer samlet i en ny vision for den fremtidige byrumsformidling i Viborg. Den nye vision indgik i Viborg Kommunes konkurrenceprogram, da der blev udskrevet arkitektkonkurrence ifm. Domkirkekvartret.

Museets arbejde med byrumsformidling breder sig også til andre udendørs områder. Der gennemføres adskillige formidlingsarrangementer i Undallslund og på De fem Halder samt andre områder på bestilling.

DE FEM HALDER

2023 var det første hele år, hvor Viborg Museum havde åbent i sit nye officielle besøgssted, Haldladen. Det har kastet megen læring af sig med et helt kalenderår med mange guidede ture og en jævn strøm af gæster i laden og i området. Museet har overtaget ansvaret for formidlingen på De fem Halder, som ikke helt lever op til forventningerne. Det stiller allerede krav til vedligehold, og den teknologi, som er blevet valgt til formidling i Haldladen, er ikke driftssikker i vinterhalvåret. Derfor besluttede museet, at Haldladen lukkes ned i vinterperioden, ligesom andre formidlingselementer er under udskiftning.

I alt besøgte 15.925 gæster Haldladen i 2023.

GÅDEJAGTEN NIELS BUGGES FORBANDELSE

I samarbejde med dygtige spiludviklere og digitale formidlere udviklede museet gådejagten Niels Bugges Forbandelse i slutningen af 2022 og har kørt som et fast tilbud hele 2023 til familier og skoleklasser. Gådejagten bringer deltagerne rundt i hele området, hvor gåder skal løses for at undgå, at Hald Hovedgaard styrter i grus. Afslutningen sker som en interaktiv digital oplevelse i Haldladen.

GUIDEDE TURE

Der efterspørges i stigende grad guider til gruppeture på De fem Halder, og museets egne offentlige ture bliver oftest udsolgt. Interessen er stor, og det gælder også et nyt koncept, Borge & Brunch, hvor museet har genoplivet en tidligere aktivitet. Her kommer deltagerne først på en guidet tur i området og slutter med en leveret brunch i bøgetræernes skygge.

Gådejagten Niels Bugges Forbandelse slutter med en interaktiv digital oplevelse i Haldladen.

HVOLRIS JERNALDERLANDSBY

Formand for Viborg Kommunes Kultur- og Fritidsudvalg, Mads Panny (S), indviende Askebo i august 2023

Hvolris Jernalderlandsby havde et godt år i 2023, hvor højdepunktet var indvielsen af Askebo en festlig eftermiddag i august. Efter flere års arbejde, hvor Hvolris' medarbejdere og frivillige har leveret en ekstraordinær indsats for at rejse huset, kan børn og voksne nu mærke jernalderen igen på egen krop, når aktiviteter gennemføres under det strå-tækkede tag. Et tag, der nu inkluderer en lynafleder.

Året 2023 bød også på malurt i bægeret. I foråret blev det meddelt fra Viborg Kommune, at Hvolris Jernalderlandsby var at finde i kommunens sparekatalog forud for budgetforhandlingerne for 2024. Det medførte tre måneders uvished, hvor ingen vidste, om Hvolris' dage var talte. Det var en drøj periode for alle medarbejdere og frivillige. Der løb megen opbakning og støtte til fra mange sider, og det varmede i en svær tid. Da kommunen forhandlede sig frem til et budget for 2024, var Hvolris heldigvis ikke en del af de besparelser, der blev besluttet.

I 2023 har der i alt været 7.563 dagsbesøgende i Hvolris Jernalderlandsby. Det er cirka samme antal som året før.

GÅ TIL JERNALDER OG HVOLRIS VENNER

Hvolris' Venner har igen i 2023 lagt et stort arbejde på frivillig basis på Hvolris. Uden dem kunne Hvolris ikke eksistere, så det er med stor taknemmelighed fra Hvolris' side, at de mange aktive frivillige troligt bidrager til forskellige opgaver året rundt. Foreningen har været stærkt repræsenteret på Hvolris Oldtidsmarked, i efterårsferien og ved "Gå til Jernalder". Nu er det udelukkende bestyrelsen for Hvolris Venner, som tager sig af programmet for Gå til Jernalder, som afholdes hver anden lørdag fra kl. 10-15.

SKOLETJENESTEN

Der har været godt gang i skoletjenesten i foråret 2023. Alt var booket op. Også efteråret var travlt, især med deltagelsen i Viborg Kommunes event "Grønne Sammen", hvor vi tilbød et nyt forløb om jernalderens klimaforandringer. I den forbindelse havde vi for første gang to klasser ad gangen i seks dage. Med frivillige kræfter som støtte blev forløbet ganske vellykket. Som altid fik eleverne "hands-on" med træ, uld, læder, ler, snitteknive, økser, madkrukker, urter, håndtene og meget mere på en anderledes skoledag.

FASTE ARRANGEMENTER

- / Snapsting for børn: Vi deltog i tre hede dage i Snapsting for børn på Borgvold. Her arbejdede børnene bl.a. med ildslagning, bueskydning og spinding på hånden.
- / Levendegørelse i jernalderlandsbyen hele skolerens sommerferie (6 uger). I den forbindelse holdt Steen Møller fra Friland foredrag om lerklining som en klimavenlig løsning også ved nutidens husbyggeri.
- / Ild i Natten blev afholdt den 1. august med indvielse og brænding af nyt ildkunstværk, Ildbukken, af Keramiker Helle Bovbjerg. Også en jordskulptur formet som Hvolris' logo lavet af Ellen Martine Heuser blev afsløret.
- / Hvolris Oldtidsmarked: Som altid anden weekend i september. I år oplevede vi for første gang, at der var så varmt, at vi måtte konkurrere med hav og strand om gæsterne. Aldrig har vi solgt så meget postevand. Igen i år præsenteres oldtidens håndværk, der var kampshow med Jotar Hirti og Edsbrødrene, og som noget nyt var der spændende historiefortælling med Nordic Tellers.
- / Både i sommer- og efterårsferien var der levendegørelse som sædvanligt. I alt 45 dage kunne turister opleve livet i jernalderen med familier i husene, som suppleredes med særskilte aktiviteter i området.

E' BINDSTOUW

Vi kalder populært E' Bindstouw for "verdens mindste frilandsmuseum". Måske, måske ikke, er det sandt, men det fortæller i hvert fald gæsten, at man på et kort besøg kan opleve, hvordan livet var i det lille skolehus på Blichers tid.

Cirka 500 gæster lagde vejen forbi E' Bindstouw i juli og august 2023, og alle mødte en engageret frivillig fra E' Bindstouws Venner, som igen i år påtog sig opgaven med både at agere værter, rundvisere og praktiske folk mht. vedligehold af udendørsarealet.

ØVRIGE FORMIDLINGSPROJEKTER

Viborg Museum gennemfører også formidlingsprojekter, der ikke knytter sig til vores besøgssteder eller de byrum, vi ofte anvender som formidlingsplatform. I dette afsnit præsenteres nogle af de formidlingsprojekter, der har et andet set up:

KULTUR I FÆLLESSKABER

I 2022-23 deltager museet i demensprojektet "Kultur i fællesskaber" sammen med syv andre midtjyske museer. Projektets formål er at udvikle en formidlingsmetode, som kan anvendes af Viborg Museum til målgruppen: mennesker med moderat til svær demens på landets plejecentre. Metoden blev udviklet i 2022 og er afprøvet i 2023 på syv forskellige plejecentre i Region Midtjylland.

"Kultur i fællesskaber" er udvalgt som pilotprojekt i EU-regi med henblik på at identificere faktorer, som effektiviserer tværsektorielt samarbejde på kultur- og sundhedsområdet.

AIDA – ALZHEIMER PATIENTS INTERACTION THROUGH DIGITAL AND ARTS

AIDA er et EU-Erasmus+ projekt, som gennemføres i 2022 og 2023. Projektets formål er at skabe aktiviteter, der kan løfte livskvaliteten for borgere med Alzheimer og bruge digitale redskaber både til at formidle kulturaktiviteter og dele dem med resten af EU. Projektet har deltagere fra seks lande, og Viborg Museum indgår i et lokalt partnerskab med Rådgivnings- og aktivitetscenter Liselund og TUCV. Projektet indbefattede i 2023 gennemførelse af en række forløb for borgere med Alzheimer dels på museets magasin, dels i museets lokalhistoriske arkiv. Her blev museets samlinger bragt i spil i en meget meningsgivende sammenhæng. Der blev desuden afholdt møder med de internationale partnere i Athen og Dublin. Projektet afsluttes primo 2024.

TØ MINUTTER KLOGERE

Museet deltog i MMU's projekt "10 minutter klogere", som er et filmprojekt, hvor forskere og formidlere fra en række museer får mulighed for at fortælle om specifikke historier fra deres respektive ansvarsområder. Alle film kan søges frem på film-tjenesten VIMEO, og tre medarbejdere fra Viborg Museum medvirker i film om kongehyldninger, reformationen og retsopgøret efter 2. Verdenskrig.

DEN MYSTISKE GRAV

Formidling af kulturarven i det åbne land er i fokus i denne gådejagt for familier, som igen i 2023 blev gennemført periodisk. Historien er, at deltagerne skal løse gåden om, hvad der er for en mystisk grav, der hjemsøger en arkæolog i denne drømme, og dette leder dem rundt til seks kulturarvssteder i Fjends.

Viborg Museums samling blev bragt i spil i projektet AIDA. Her en boksehandske, der skabte erindringer hos nogle af deltagerne fra deres ungdom.

RETSHISTORISK TEMADAG

I samarbejde med FOF-Viborg gennemførte museet en temadag lørdag den 30. september i Viborg Musiksal. Temaet var retsopgøret efter 2. verdenskrig, og anledningen var museets aktuelle forskningsprojekt herom. Der var oplæg ved eksterne forskere og byvandring ved museets egne fagfolk. Det er aftalt med FOF, at temadagen bliver en tilbagevendende begivenhed i tre år.

FOREDRAG

Hver vinter gennemfører museet en foredragsrække med 12-14 foredrag af forskellig art. En gruppe af frivillige fra Viborg Museumsforening bidrager med at løse en række opgaver i den forbindelse, hvilket er en stor hjælp. Foredragene dækker både emner fra oldtiden og nyere tids historie, og der er en god vækslen mellem foredragsholdere fra hele landet og inspektører ansat ved Viborg Museum. Museets fagpersonale bliver desuden ofte anvendt som foredragsholdere i andres regi. Dvs. på andre museer, Folkeuniversitetet, oplysningsforbund og hos diverse foreninger.

SKOLETJENESTEN

Skoletjenesten havde i 2023 sit første hele år efter at være blevet relanceret i 2022 med oprettelsen af en ny stilling til en ansvarlig for denne funktion. Det har haft den positive effekt, at Viborg Museum nu er meget mere aktiv på denne front, og en række udviklingsinitiativer er sat i søen.

Det didaktiske samarbejde mellem Hvolris Jernalderlandsby og Viborg Museum blev i 2023 knyttet endnu tættere sammen via møder og faglig sparring. På samme måde er skoletjenestens netværk med de andre aktører i Domkirkevarteret, herunder Folkekirkens Skoletjeneste, Skovgaard Museet og Kunsthal Viborg, i høj grad blevet styrket. Desuden indgår skoletjenesten i netværk med øvrige kulturudbydere i Viborg Kommune og Region Midt og er aktive i det nationale netværk, Intraface, for samarbejder mellem gymnasier og kulturinstitutioner.

Et nyt formidlingsområde på Tagtækkervej giver skoletjenesten nye muligheder for at lade eleverne arbejde med kulturarven.

FORMIDLINGSOMRÅDE OG LÆRINGSFORLØB PÅ TAGTÆKKERVEJ

Et rummeligt og inspirerende læringsområde er blevet etableret i forbindelse med det arkæologiske værksted og museets magasin på Tagtækkervej. Desuden er et læringsforløb omhandlende arkæologisk fundbearbejdning, innovation og klima blevet udviklet i 2023. Forløbet bliver nu integreret som et pop-up skoletilbud, der er særligt velegnet for specialklasser. Forløbet er udviklet og varetages af en arkæolog og en formidler fra skoletjenesten.

SKOLETJENESTEN HAR FÆRDIGUDVIKLET FØLGENDE LÆRINGSFORLØB I 2023:

- / "Bondeplageren Billedligt Talt", der engagerer eleverne i oplysningstid, stavnsbånd og samfundshierarki formidlet gennem lokal herremandshistorie i De fem Halder. Forløbet er udviklet i samarbejde med Kulturskolen/Billedkunst, og eleverne arbejder med at kommunikere et historisk tema visuelt.
- / Lokalhistorisk arkiv: Udvikling af en byvandring om besættelsen til brug for 7.-10. klasse.
- / "Rettens vej": En retshistorisk byvandring om kriminalitet og straf fra år 1000 til retsopgøret i 1945, der integrerer Museum WiberGIS' retshistoriske fortælling.
- / Forskellige historiske lege og læringsaktiviteter, herunder middelalder-stratego og lægeurtebingo, til skoleklasser ved De Fem Halder og i Domkirke kvarteret.
- / I samarbejde med en lokal virksomhed testede skoletjenesten et forløb, hvor eleverne skulle deltage i en Virtual Reality oplevelse. Handlingen i forløbet vedrørte magtkampe og kongemagt i Viborg i middelalderen, og eleverne skulle efter VR-forløbet selv omsætte fortællingen med visuelle virkemidler.
- / I samarbejde med The Animation Workshop og Skovgaard Museet er udviklet og udbudt en stopmotion-læringsaktivitet "Utopia", hvor mellemtrins-elever og børnefamilier indbydes til at reflektere over, hvilke aftryk de sætter i verden, og hvilke ønsker de har for fremtiden.

FORLØB UNDER FORTSAT UDVIKLING:

DEMOKRATIETS BYGGESTEN

Vi udvikler syv læringsforløb om demokratiets grundlæggende byggesten til Museum WiberGIS. Disse forløb dækker emner som Tingstedet, Jyske Lov, magtkampe i valgkongedømmets æra, trolddomssager, enevældens tid, grundloven, retsplejeloven og de første velfærdsinstitutioner i Viborg. Forløbene integreres tæt med udstillinger, animationer og grafik.

DA GUD LÆRTE AT TALE DANSK

Vi arbejder på at udvikle to læringsforløb, der foregår i kirkefløjen på Museum WiberGIS. Det første forløb, "Det jyske Jerusalem - fra kultstad til kirkeby", inviterer elever ind i et sanseligt og reflektivt rum. Det andet forløb, "Hans Tausen og reformationen", fokuserer på reformationen gennem debat, argumentation og kommunikation. Forløbene integreres tæt med udstillinger, animationer og grafik.

DE UDSØDTE, DE UVELKOMNE OG DE BEUNDREDE

Viborg Museums skoletjeneste udvikler til forskningsprojektet "De udstødte, de uvelkomne og de beundrede" (Se under Forskning) læringsmateriale om retsopgøret og resocialisering af dømte landsforrædere. Læringsmaterialet om landsforrædere er en del af en kildepakkesamling fra efterkrigstidens Danmark. Kildepakkerne er overordnet delt op i tre grupperinger De udstødte, de uvelkomne og de beundrede - kildepakker om landsforrædere, tyske flygtninge og modstandsfolk. Her er udviklet kildebank og lærervejledning til størstedelen af forløbet, som nu mangler den sidste afpudsning og koordinering med øvrige samarbejdspartnere fra Sydvestjyske Museer og Vardemuseerne. Materialet vil kunne tilgås via digital platform og inddrages i undervisning i udkolingen nationalt.

LOKALHISTORISKE ARKIVER

Viborg Museum driver følgende lokalhistoriske arkiver: Viborg Lokalhistoriske Arkiv, Fjends Lokalhistoriske Arkiv, Lokalhistorisk Arkiv for Bjerringbro, Lokalhistorisk Arkiv i Karup samt Tjeleegnens Lokalhistoriske Arkiv. Museet administrerer alle arkiverne, og Viborg Lokalhistoriske Arkiv yder faglig bistand for både disse arkiver og fire øvrige foreningsdrevne arkiver i Viborg Kommune.

I 2023 har arkivet besvaret ca. 600 henvendelser. Dertil har arkivet dagligt besvaret andre henvendelser fra borgere og myndigheder. I årets løb har der været godt 282.000 visninger af arkivets samling, 132 arkivsager er registreret og omkring tusind fotos er digitaliseret. Knap 500 borgere har besøgt arkivets læsesal i 2023.

282.000 VISNINGER

BESØG AF KNAPE 500 BORGERE

BESVARELSE AF CA. 600 HENVENDELSER

Arkivet varetog i 2023 også opgaver i henhold til museumslovens kapitel 8 inden for nyere tids kulturhistorie i Viborg Kommune. Herunder rådgivning af plan- og fredningsmyndighederne samt arkivalisk kontrol, udpegning, undersøgelses- og dokumentationsopgaver. Hensigten er at sikre kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger. Derudover har arkivet varetaget den daglige ledelse af kommunens arkivsamvirke, holdt foredrag og byvandring.

Arkivets frivillige har igen i år lagt en stor indsats med hensyn til sortering af indkomne arkivalier, holde orden på magasiner samt digitalisere fotos.

FORSKNING

Viborg Museum har igen i 2023 løftet sin forskningsforpligtelse og bidraget med væsentlig ny viden om museets ansvarsområde. Det afstedkom følgende forskningsprojekter og -publikationer:

GENEALOGIER AF BRONZEALDERENS GRAVHØJE: FAMILIESTRUKTUR, KØNSROLLER OG INDVIRKNINGEN AF SLÆGTEN PÅ ÆLDRE BRONZEALDERS SAMFUND

Sådan lyder titlen på det ph.d.-projekt, som Viborg Museum gennemfører i perioden 2023-2026. Forskningsprojektets formål er at udforske, hvordan samfundet i bronzealderen blev påvirket af slægtsforhold, relateret til familiestruktur og kønsroller. Med udgangspunkt i Viborgegnen vil projektet fokusere på gravhøje og bosættelser fra bronzealderen fundet i det det midtjyske område.

Projektet gennemføres i samarbejde med Aarhus Universitet.

DE SMÅ LANDSFORRÆDERE – HÆVN ELLER REINTEGRATION?

”De små landsforrædere – hævn eller reintegration?” skal kaste lys over de danske landsforrædere, der blev dømt under retsopgøret efter 2. verdenskrig. Med udgangspunkt i materiale fra domstole og fængselsvæsen i Viborg og andre mindre jyske retskredse vil projektet finde ny viden om de såkaldte ”små” landsforrædere, der fik en dom i den milde ende af spektret. Projektet udføres i perioden 2022-25 i samarbejde med Sydvestjyske Museer, Vardemuseerne og Syddansk Universitet under den samlede overskrift: ”De udstødte, de uvelkomne og de beundrede. Resocialisering, velfærd og demokratisering 1945-1950”.

”Med hensyn til forebyggelsen af epidemiske sygdommes videre udbredelse er der gjort særdeles meget ...” – om forebyggelsens vej til dansk epidemilovgivning i slutningen af 1800-tallet. Forskningsprojektets formål er at undersøge eftervirkningerne første epidemilov fra 1888 på baggrund af studier i lokale epidemiuudbrud, analyser af selve lovgivningen og distriktslægerens indberetninger til Sundhedskollegiet. Projektet udføres 2023-24, og resultaterne publiceres i sommeren 2024 i ”Temp – tidsskrift for historie”.

THE CITY DWELLERS

“TheCityDwellers – Migration and Health in Medieval Viborg” skal gennem antropologiske og kemiske undersøgelser bl.a. belyse, hvorfra middelalderens viborgensere kom. Projektet er støttet af Det Frie Forskningsråd, og det udføres i 2016-24 af ADBOU ved Retsmedicinsk Institut og CHART ved Institut for Fysik, Kemi og Farmaci, begge Syddansk Universitet, i samarbejde med Viborg Museum.

DE FEM HALDER

“De fem Halder” indbefatter målrettede, forskningsbaserede arkæologiske undersøgelser, som skal tilvejebringe ny viden om såvel de tre middelalderlige voldsteder, såvel som de to herregårdsfaser i området. Den nye viden skal på sigt indgå i en ny formidling af De fem Halders historie. Bag projektet står Naturstyrelsen, Kulturstyrelsen, Viborg Kommune, samt venneforeningen De Fem Halder, og det er støttet af A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal. Afrapportering af forskningsudgravningerne afsluttes i 2024.

ARTIKLER

Viborg Museum har i 2023 publiceret følgende artikler med videre.

- / Casper Sørensen m.fl.: Late Bronze Age millet farmers at Arnbjerg N: an archaeobotanical analysis and a review of Late Bronze Age millet in Denmark. *Vegetation History and Archaeobotany* 2023.
- / Lars Agersnap Larsen m.fl.: Ancient *Yersinia pestis* genomes lack the virulence-associated *Yp* prophage present in modern pandemic strains. *Proceedings of the Royal Society B* 209, s. 1-10.
- / Peter H. Iversen: De første moderne provinssygehuse i Danmark. *Fabrik & Bolig* 2022, s. 3-27.
- / Mikkel Kieldsen: Mellemøstlig inspiration i Midtjylland. *Skalk* 2023:1, s. 16-17.
- / Dorte Kook Lyngholm: Absolute Obedience. Servants and Masters on Danish Estates in the Nineteenth Century. *International Review of Social History*, s. 1-19.
- / Jesper Hjermand m. fl.: Palaeogenomic Evidence for the Long-Term Reproductive Isolation Between Wild and Domestic Cats. *Current Biology* 2023.

ARKÆOLOGI

Den nye bygning til arkæologisk fundbehandling ved magasinet på Tagtækkervej stod færdig og godkendt til ibrugtagning i starten af august måned. Vi har her fået topmoderne faciliteter med en lineær arbejdsgang fra jordprøver og fund fra udgravningerne kommer ind i den ene ende, til de er klar til videresendelse eller magasinering efter endt registrering med foto og beskrivelse i den anden.

UDGRAVNINGER

Udgravningsmæssigt var året på laveste niveau siden museumsloven med bygherrefinansieret arkæologi blev indført i 2002. Derfor var to arkæologer "lånt" ud til nabomuseer i store dele af efteråret, og vi var i den periode nede på at være tre arkæologer i den daglige drift.

Vi startede året med en større prøvegravning ved Bruunshåb forud for lokalplanlægning af nyt boligområde. Prøvegravningen resulterede i omfattende fund af bebyggelse fra både yngre stenalder og ældre jernalder samt spor af jernudvinding i forbindelse med jernalderbebyggelsen.

En større prøvegravning forud for lertagning til teglproduktion i engene syd for Kvorning resulterede ligeledes i omfattende fund af bebyggelsesspor, grave og anlægsspor i relation til den unikke Kvorningvej fra bronzealderen, der ligger lige syd for det undersøgte område.

I starten af marts måned undersøgte vi dele af nogle flotte, velbevarede hustomter fra førromersk jernalder i forbindelse med en vejomlægning ved Tostrup Høje mellem Almind og Rindsholm.

I oktober og november udgravede vi dele af en bebyggelse fra omkring Kristi fødsel ved Kølsen øst for Vorde ved bunden af Hjarbæk Fjord. Bebyggelsen blev erkendt på luftfotos i 2011, og en mindre prøvegravning året efter viste en rimelig velbevaret

bebyggelse fra ældre jernalder under mulden. Siden har talrige detektorafsøgninger i området gjort, at det er en af de fundrigeste pladser i Viborg Kommune. Vi kunne dog også i årene siden den første prøvegravning konstatere, at materiale fra bebyggelsen var under stadig opløjning. Derfor søgte og fik vi i 2023 midler fra Slots- og Kulturstyrelsens pulje til dyrkningstruede lokaliteter. Udgravningens foreløbige resultater viser en bebyggelse på stedet med huse i op til fem faser. Bebyggelsen ligger på et markant næs ud mod fjorden og har ydermere været befæstet med en markant omkransende voldgrav, der afsluttes med vold ud mod det der i dag er den yderste del af Skals Ådal, men nok i de våde perioder af året i jernalderen, har været en del af fjorden.

Ved Sortebrødrehus i Viborg har yderligere prøvegravninger og georadarundersøgelser efterhånden været med til at definere muligheder for en kommende udvidelse. Området er fortidsminderbeskyttet, og det er derfor en kompliceret sag med byggeri på stedet.

Ved et kommende P-hus ved Gråbrødre Kirke Stræde/Sct. Nikolaj Gade har prøvegravninger genfundet dele af, hvad der formodes at være klostermuren omkring det middelalderlige Gråbrødre Kloster.

DETEKTORFUND

Opgaven med modtagelse og registrering af detektorfund er stadig stigende. Det er en populær hobby, og der kommer flere og flere detektorister til. I 2023 har vi modtaget lidt over 1100 metalgenstande, der for den største dels vedkommende er sendt videre til Nationalmuseets danefæafdeling til vurdering. Fundene er med til at hjælpe os med at forstå fortidens kulturlandskab. Og så er det i dag også noget, mange af museet venner på Facebook følger med i, når vi hver måned kårer månedens fund.

En ny tilbygning ved magasinet på Tagtækkervej indeholder moderne faciliteter til arkæologisk fundbehandling.

SAMLING

Samlingsområdet fik igen i 2023 vigtige løft. Den almindelige registrering og dokumentation af indsamlede genstande til samlingen fortsætter på daglig basis, ikke mindst i kraft af en stor indsats af frivillige, og det er glædeligt at museets samling også i 2023 var så tæt på 100% registeret, som det kan lade sig gøre.

I tilknytning til etableringen af en ny bygning til arkæologisk fundbehandling, blev der i 2023 også indrettet et nyt værksted til konservering af genstande. Det betyder, at der nu er meget bedre faciliteter for museets konservator og bedre plads til arbejdet.

Samlingsarbejdet vedrører også det nye bymuseum. I 2023 blev alle relevante genstande, der skal udstilles i det nye museum, fundet frem og endeligt besluttet. Ligeså er der blevet arbejdet med design af montere til udstillingerne og design af de greb, der skal bære genstandene.

ORGANISATION

PERSONALE VED VIBORG MUSEUM 2023

- / *Brian Wiborg*, Museumschef
- / *Berit Guldbrand*, Museumsformidler (Hvolris Jernalderlandsby) (18.t./uge)
- / *Casper Sørensen*, Museumsinspektør, arkæolog
- / *Dan Ersted Møller*, Museumsinspektør, arkivleder
- / *Dorte Kook Lyngholm*, Museumsinspektør, ph.d., historiker
- / *Dorthe Elkjær*, Kommunikation & Værtskab (32 t./uge)
- / *Elena Iluliana Nicolae*, Rengøringsassistent (20 t./uge)
- / *Glenn Dalitz*, Museumsassistent
- / *Hanne Sørensen*, daglig leder (Hvolris Jernalderlandsby)
- / *Hans Jørgen Vestergaard*, Arkivmedarbejder (7,5 t./uge)
- / *Jesper Hjermind*, Museumsinspektør, arkæolog (fratrådt 30.6.)
- / *Jón Noah Chamberlain*, Historisk håndværker (Hvolris Jernalderlandsby) (30 t./uge)
- / *Ida West Hansen*, Museumsinspektør, arkæolog
- / *Ivan Fuusgaard Sørensen*, Udstillingsarkitekt
- / *Katrine Vestergaard*, Museumsinspektør, arkæolog
- / *Lars Agersnap Larsen*, Museumsinspektør, fagleder for forskning
- / *Lene Amdi*, kontorassistent, (10. t./uge) (tiltrådt 1.11.)
- / *Line Vennerstrøm Annesen*, Skolekonsulent og ansvarlig for skoletjenesten
- / *Margit Petersen*, Samlingsinspektør
- / *Martin Mikkelsen*, Arkæolog (8t./mdr.)
- / *Mikkel Kieldsen*, Museumsinspektør, fagleder for arkæologi
- / *Peter H. Iversen*, Museumsinspektør, historiker
- / *Rikke Johansen Smidt*, Formidlingsinspektør, fagleder for formidling
- / *Rikke Lykke Østenholm*, dyrepasser (Hvolris Jernalderlandsby) (9 t./uge) (fratrådt 31.12.)
- / *Sanne Boddum*, Museumsinspektør, arkæolog
- / *Sanne Olesen*, Butik og Rengøring (Hvolris Jernalderlandsby) (9 t./uge)
- / *Stine Damgaard*, Specialist og sekretær
- / *Søren Vindvad*, Teknisk serviceassistent (18 t./uge)
- / *Thomas Østergaard Madsen*, teknisk serviceassistent (18 t./uge)

FRIVILLIGE

Viborg Museum har ca. 75 aktive frivillige. De løser en række forskelligartede opgaver og udgør et vigtigt aktiv for museets drift. De frivillige fordeler sig på Hvolris Jernalderlandsby, E' Bindstouw, Viborg Lokalhistoriske Arkiv og Tagtækervej. Udover særarrangementer afholdes der årligt to frokostarrangementer, en sommerfrokost og en julefrokost.

SAMARBEJDER OG NETVÆRK

Viborg Museum indgår i samarbejder og netværk med andre museer og kulturinstitutioner, hvor det understøtter museets egen udvikling, og hvor museet kan understøtte det fælles udviklingsarbejde med andre institutioner.

VIBORG MUSEUM DELTAGER I:

- / det arkæologiske netværk blandt de arkæologiske museer i Region Midtjylland.
- / det arkæologiske netværk blandt de fem nordvestjyske museer med arkæologisk ansvar.
- / Syddansk Universitets museumsnetværk.
- / Det internationale forskningsnetværk: ENCOUNTER: European Network for Country House and Estate Research.
- / ODM's Nyere Tids netværk.
- / ODM's Tværfagligt netværk for museernes samlinger.
- / De internationale borgforskningsnetværker Château Gaillard, Castella Maris Baltici samt Magt, Borg og Landskab.
- / Netværk blandt kommunikatører på midtjyske og østjyske museer.
- / Det arkæologiske forskningsnetværk Neolitisk Netværk.

Viborg Museum er bl.a. medlem af dansk ICOM, Organisationen Danske Museer (ODM) og Midtjyske Museers Udviklingsråd (MMU).

ØVRIGE HVERV

- / *Brian Wiborg*
Formand for bestyrelsen i MMU – Midtjyske Museers Udviklingsråd
Formand for bestyrelsen i Den Erhvervsdrivende Fond Museumstjenesten
Bestyrelsesmedlem i Bruunshaab Gl. Papfabrik
Udpeget til VierViborgs destinationsudvalg
Deltager i ODM's og Museumstjenestens arbejdsgruppe til udvikling af et nationalt museumskort
- / *Jesper Hjermind*
Bestyrelsesmedlem i borgforskerforeningen
Magt, Borg og Landskab.
- / *Lars Agersnap Larsen*
Bestyrelsesmedlem i Historisk Samfund for Viborg-egnen.
- / *Margit Petersen*
Bestyrelsesmedlem i E' Bindstouws Venner.
- / *Margit Petersen*
Medlem af ODM's samlingsnetværk og udpeget til arbejdsgruppen katastrofeberedskab.
- / *Rikke Johansen Smidt*
Bestyrelsesmedlem for MiD, Museumsformidlere i Danmark.
- / *Mikkel Kiildsen*
Sidder i arbejdsgruppen for Strategisk Forum under ODM.
- / *Line Vennerstrøm Annesen*
Sidder i bestyrelsen for De fem Halder.

FAGLIG UDVIKLING OG BIDRAG

- / *Line Vennerstrøm Annesen, Dorte Kook Lyngholm og Rikke Johansen Smidt* deltog i et forsknings- og formidlingsseminar om VELUX-projektet "De udstødte, de uvelkomne og de beundrede" på Esbjerg Museum den 8. juni
- / De holdt oplægget "Resocialisering af dømt landsforrædere".
- / *Line Vennerstrøm Annesen, Dorte Kook Lyngholm og Rikke Johansen Smidt* deltog i forsknings- og formidlingsseminar om VELUX-projektet "De udstødte, de uvelkomne og de beundrede" og leverede et indlæg til et ph.d. pre-defence og oplægget "De små landsforrædere" på Esbjerg Museum den 12.-13. december.
- / *Sanne Boddum, Ida Westh Hansen, Peter H. Iversen, Mikkel Kielsen, Lars Agersnap Larsen, Rikke Johansen Smidt, Casper Sørensen og Katrine Vestergaard* deltog i ODM's Kulturhistoriske orienteringsmøde i Vejle den 15.-16. november.
- / *Casper* holdt oplæg om Stendyngegrave ved Guldbækvej.
- / *Rikke m.fl.* holdt oplæg om BYMUS – fagligt netværk for bymuseer.
- / *Line Vennerstrøm Annesen* deltog i MiD's temadag om naturvidenskabelige forløb på museer, ODM's Museernes Formidlingskonference den 20. og 21. marts i Odense, MiD's studietur til Hamburg den 16.-18. august og i Kulturmødet på Mors 24.-26. august.
- / *Line Vennerstrøm Annesen, Peter H. Iversen, Dorte Kook Lyngholm* deltog i konferencen Dies Medievalis på Nyborg Slot den 22. maj.
- / *Line Vennerstrøm Annesen og Rikke Johansen Smidt* deltog i temadagen "Organisering af skoletjenester" på Tekstmuseet i Herning den 30. november.
- / *Dorthe Elkjær* deltog i netværkskonference om kulturturisme på Farvergården i Odense den 31. oktober.
- / *Sanne Boddum* deltog i Naturvidenskab i arkæologiens konference "Nye naturvidenskabelige analyser og resultater i arkæologien" på Møntergården i Odense den 6. oktober.
- / *Sanne Boddum og Casper Sørensen* deltog i konferencen "Kogestensgruber revisited – evaluering og strategi" på Museum Sønderjylland – Arkæologi i Haderslev den 14. juni.
- / *Mikkel Kielsen* deltog i Strategisk Forums Årsmøde på Vingsted Mølle den 11. december.
- / *Mikkel Kielsen og Lars Agersnap Larsen* deltog i Slots- og Kulturstyrelsens arkæologiske årsmøde i Nyborg den 31. oktober.
- / *Lars Agersnap Larsen* deltog i Seminar om midaldralderbyens infrastruktur på Museum Odense i Odense den 13. marts.
- / *Lars Agersnap Larsen* deltog i Magt, borg og landskabs Borgforskerforum på Aalholm Slot den 24. april.
- / *Lars Agersnap Larsen* deltog i konferencen NUA23 – Nordic Urban Archaeology på Københavns Rådhus den 10.-12. maj.
- / *Lars Agersnap Larsen* deltog i Minisymposium om Demografisk Evolution på SDU i Odense den 12. oktober.
- / *Dorte Kook Lyngholm* blev optaget i "Det Besættelseshistoriske Netværk" og deltog i netværksseminar på Aarhus Universitet 12. juni.
- / *Dorte Kook Lyngholm* deltog i seminaret "Danmarks byer fra renæssance til enevælde", der blev afholdt i Den Gamle By i Aarhus 22. juni.
- / *Dorte Kook Lyngholm* deltog i Dansk Historikermøde på Aarhus Universitet den 17.-18. august.
- / *Rikke Johansen Smidt og Brian Wiborg* deltog i Sonic Days ved Sonic College i Kolding den 13. september.
- / *Rikke Johansen Smidt og Ivan Sørensen* deltog i SciVi-konference til VAF i Viborg den 20. september.
- / *Brian Wiborg* deltog i ODM's chefnætmøde i Middelfart

EFTERUDDANNELSE

- / *Line Vennerstrøm Annesen, Sanne Boddum, Berit Floor Søndergaard Guldbrand, Ida Westh Hansen, Peter H. Iversen, Mikkel Kielsen, Lars Agersnap Larsen, Dorte Kook Lyngholm, Dan Ersted Møller, Margit Petersen, Rikke Johansen Smidt, Hanne Sørensen, Katrine Vestergaard og Brian Wiborg* deltog i guidekursus på Viborg Museum den 18. og 27. april.

ØKONOMI

Viborg Museums økonomi har igennem en del år været præget af de store forandringer, som museet gennemgår med flytning, byggeri og udvikling. Efter svære økonomiske år i 2017-2021 blev et akkumuleret underskud indhentet i 2022 og 2023. I 2023 er det samlede resultat dog præget af byggeprojektet på Tagtækkervej, som museet selv skal finansiere. Der blev søgt fondsmidler hjem til knap halvdelen af projektet, mens den anden del, ca. 1,7 mio., planlægges indhentet på museets drift i 2023-25.

Det betyder, at museets samlede resultat endte i et underskud på 400.000 kr. I lyset af byggeprojektet på Tagtækkervej er det et tilfredsstillende resultat. Underskuddet overføres til 2024.

Alle omkostninger ifm. etableringen af Museum Wibergis indgår ikke i museets regnskab.

UDVALGTE NØGLETAL

Tilskud fra Viborg Kommune:

9.209.000 KR.

Arkæologi, bygherrefinansierede aktiviteter:

3.137.267 KR. EKSKL. MOMS

Tilskud fra staten:

1.538.869 KR.

Entré og salg:

730.000 KR.

FONDE OG PULJER

Viborg Museums mange udviklingsprojekter bliver for en stor dels vedkommende finansieret af fonds- og puljemidler. Siden 2017 har museet fundraiseret ca. 45 mio. kr.

I 2023 alene blev der givet tilsagn for 4.842.000 kr. Fondsmidler spiller dermed en afgørende rolle for museets evne til at udvikle sig, og vi er utrolig taknemmelige for ethvert bidrag, vi modtager.

Viborg Museum har i 2023 modtaget støtte fra følgende fonde og puljer:

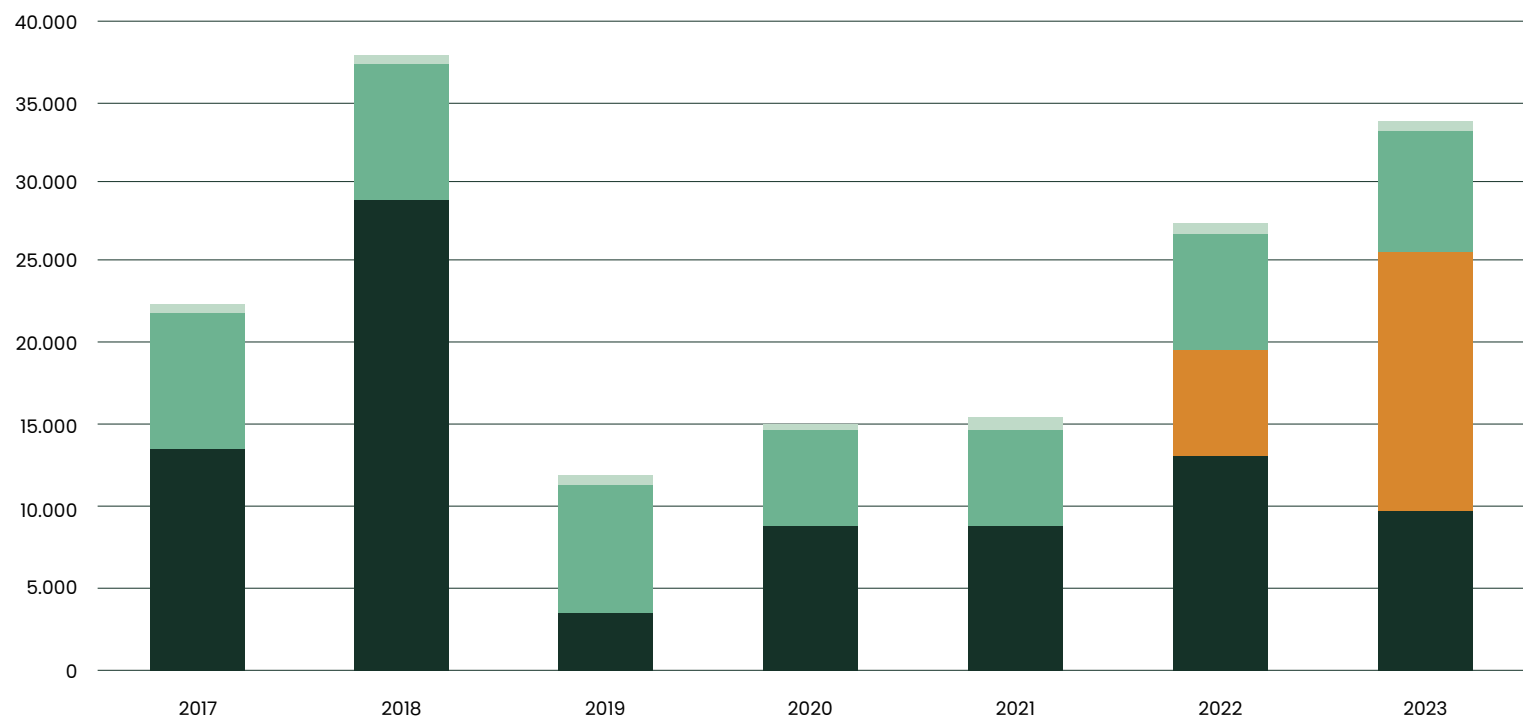
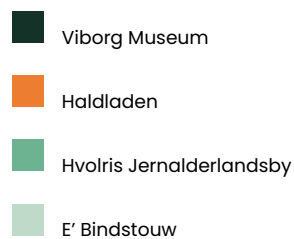
- / Kulturministeriets Forskningspulje
- / Slots- og Kulturstyrelsens pulje til dyrkningstruede arealer
- / Augustinusfonden
- / Aage og Johanne Louis-Hansens Fond
- / Elisabeth Munksgaard Fonden
- / William Demant Fonden
- / VELUX FONDEN
- / Knud Højgaards Fond
- / Dreyers Fond
- / Ole Kirk's Fond
- / Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond
- / Viborg Innovation Fond
- / Viborg Borger- og Haandværkerforening
- / Ege Fonden
- / Jyllands-Postens Fond
- / Gangstedfonden
- / Viborg Kommunes markedsføringspulje
- / Viborg Kommunes animationsstrategipulje

BESØGSTAL

BESØGSTAL 2017 – 2023

Viborg Museums samlede besøgstal for 2023 var 34.174 gæster. De fordeler sig over ca. 10.000 gæster i Viborg Museums skoletjeneste, byvandring i Viborg og omegn samt foredrag, ca. 16.000 gæster i Haldladen og guidede ture på De fem Halder, ca. 7.500 på Hvolris Jernalderlandsby og ca. 500 i E' Bindstouw. Nedenstående graf viser udviklingen i besøgstallet siden 2017.

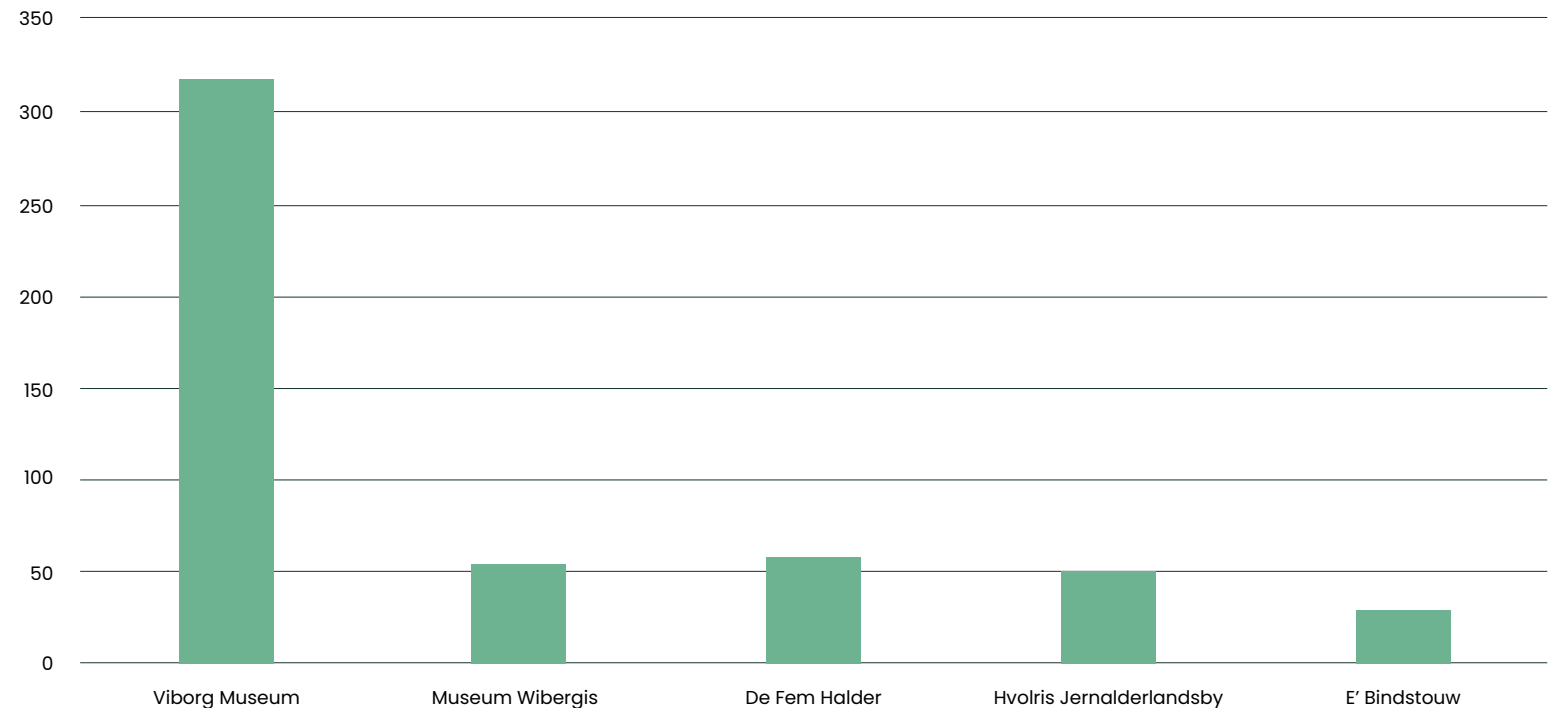
KOMMUNIKATION

MEDIEOMTALE ANTAL 2023

Omtaler af Viborg Museum og dets besøgssteder i både lokale, regionale og landsdækkende medier er af stor strategisk vigtighed for museet. Igen i 2023 lykkedes det at opnå markant synlighed i regionale og landsdækkende medier.

Udover den presse-mæssige indsats markedsfører museet sine aktiviteter i både trykte og digitale medier i det begrænsede omfang økonomien tillader det. Ligeledes er museet meget aktiv på sociale medier og har fx ca. 6.300 følgere på Facebook.

Museet har ca. 6.300 følgere på facebook

^ o u + ^ o u + ^ o u + ^
u o + ^ u o + ^ u o + ^ u
+ ^ o u + ^ o u + ^ o u +